

Si vis pacem para bellum

(Αν θες ειρήνη προετοιμάζε πόλεμο)

Η (εντελώς άστοχη) προμετωπίδα του βιβλίου

“Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του Ελληνικού

Στρατού (1923 - 1940)”,

εκδόσεις ΓΕΣ, 1969, ανατύπωση 1983.

Η “ανακοίνωσις του πρωθυπουργού Ι. Μεταξά προς τους ιδιοκτήτας και αρχισυντάκτας του αθηναϊκού τύπου εις το γενικόν στρατηγείον την 30ην Οκτωβρίου 1940” είναι ένα κείμενο που τώρα πια αποτελεί κομμάτι της επίσημης ελληνικής ιστορίας. Εκεί ο Μεταξάς, μιλώντας υποτίθεται προς τους διαμορφωτές της κοινής γνώμης, δικαιολογεί την επιλογή σύνταξης του ελληνικού κράτους με τη βρετανική μεριά και προαναγγέλλει την ήττα της Γερμανίας και μαζί την εδαφική επέκταση του ελληνικού κράτους μέσω της συμμαχίας του με τον βέβαιο νικητή. Εκεί είναι που περιλαμβάνεται και η περίφημη ρήση του Μεταξά περί της πολιτικής του “αιμνήστου Βενιζέλου”:

Εγώ, κύριοι, όπως επαρκώς σας εξήγησα, ετήρησα μέχρι σήμερα την πολιτικήν του αιμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, δηλαδή την πολιτικήν της αυστηράς ουδετερότητος. Έκανα το παν δια να κρατήσω την Ελλάδα μακράν της συγκρούσεως των μεγάλων κολοσσών.

Ήδη, μετά την άδικον επίθεσιν της Ιταλίας, η πολιτική που ακολουθώ είναι η πολιτική του αιμνήστου Βενιζέλου. Διότι είναι η πολιτική του συνταυτισμού της Ελλάδος με την τύχην της Δυνάμεως, δια την οποίαν η θάλασσα είναι ανέκαθεν, όπως είναι και δια την Ελλάδα, όχι το εμπόδιον που χωρίζει, αλλά η υγρά λεωφόρος που συνδέει. (...) τας ευθύνας της τας αποδίδει η Αγγλία σήμερα με την υπερήφανον αποφασιστικότητα λαού μεγάλου, σώζοντας την ελευθερίαν του κόσμου και του πολιτισμού.¹

Σπουδές στο γαλανόμαυρο

φασίστες και παρακρατικοί στην κοιτίδα της δημοκρατίας

"Η ιδανική εικόνα του ενόπλου έθνους"

Ο δρόμος του ελληνικού κράτους προς τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Όλα εδώ είναι τακτικά, όλα είναι ακριβώς όπως πρέπει για να εξασφαλίσουν την υστεροφημία του Μεταξά δίχως να πειράζουν την καλοκουρδισμένη λειτουργία των εθνικών μύθων. Η “γεωπολιτική μεγαλοφυΐα” του Μεταξά προβάλλει διακριτικά και οδηγεί σε σωστές εκτιμήσεις, η προσωπική ιστορία του Μεταξά και η πεισματική του ταύτιση με τα καταδικασμένα σχέδια του βασιλιά Κωνσταντίνου κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου καθάρεται και εντάσσεται αρμονικά στην ιστορία μιας πλούσιας ζωής στην υπηρεσία της πατρίδας, το φασιστικό περιτύλιγμα του μεταξικού καθεστώτος αγνοείται καθώς ο Μεταξάς ετοιμάζεται να βάλει το λιθαράκι του στη σωτηρία της “ελευθερίας του κόσμου” από τη φασιστική λαίλαπα. Κυρίως όμως, η πολιτική του κατά τα άλλα ουδέτερου ελληνικού κράτους εμφανίζεται σαν μια πολιτική που σχεδόν του επιβάλλεται μετά την “άδικον επίθεσιν της Ιταλίας”. Είναι ο ίδιος μύθος που όλοι οι Έλληνες μαθαίνουν στο σχολείο κατά τη διάρκεια των αναγκαστικών εθνικών τελετών της Άνοιξης και του Φθινοπώρου.

Φυσικά η ανακοίνωση του Μεταξά προς τους εκδότες και τους δημοσιογράφους είναι ένα κείμενο σε μεγάλο μέρος του πλαστό· με δύο τουλάχιστον τρόπους. Ο πρώτος τρόπος είναι ο τρόπος της κανονικής πλαστογράφησης. Το κείμενο έχει έρθει στο φως από την οικογένεια του Μεταξά, περιλαμβάνεται στο “Ημερολόγιο του Μεταξά” με την υποσημείωση ότι πρόκειται για “αποστενογραφημένο κείμενο” που βρέθηκε στο αρχείο του Μεταξά. Δηλαδή ούτε είναι γραμμένο με το χέρι του Μεταξά, ούτε υπάρχει τρόπος να πιστοποιηθεί η πραγματική του προέλευση και ημερομηνία. Το γεγονός ότι στο κείμενο περιλαμβάνεται αυτολεξεί αναφορά στον “Β' Παγκόσμιο Πόλεμο”, ενώ την εποχή όπου υποτίθεται ότι γράφτηκε, ο συγκεκριμένος όρος δεν είχε ακόμη εμφανιστεί, καθιστά αυτή την αίσθηση της πλαστογραφίας ακόμη ισχυρότερη.

Αλλά ο δεύτερος τρόπος με τον οποίο αυτό το κείμενο ψεύδεται ενδιαφέρει πολύ περισσότερο τους σκοπούς μας. Γιατί σε κάθε περίπτωση αυτό είναι ένα πολιτικό κείμενο με πολιτικούς σκοπούς, τόσο προσωπικής όσο και εθνικής υφής. Ο Μεταξάς -ή η οικογένειά του- θέλει να αναλάβει προσωπικά την ευθύνη για την κατεύθυνση του πολέμου και τα “εθνικά ωφέλη” που αυτή η κατεύθυνση τελικά αποκόμισε και ταυτόχρονα να αποκηρύξει την ευθύνη για την προετοιμασία του. Πρώτα και κύρια να σβήσει την μακρά ακολουθία στρατηγικών αποφάσεων, αποκάλυπτης βίας, ραγδαίων πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών που αποτέλεσε την προετοιμασία της συμμετοχής του ελληνικού κράτους στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτή η απόκρυψη βρίσκεται στη βάση των εθνικών μύθων, φτιάχνει την αντίληψή μας για τον σημερινό κόσμο. Και είναι αυτή η απόκρυψη που θα μας απασχολήσει στα παρακάτω.

ι. Σταθμός πρώτος: 1932

Όπως έχουμε αναφέρει ξανά, η τεράστια ήττα του ελληνικού ιμπεριαλισμού που έχει μείνει να αναφέρεται σαν “μικρασιατική καταστροφή” δημιούργησε ένα ευμεγέθες προσφυγικό προλεταριάτο. Έπειτα από την ήττα τον στα βάρη της Ασίας και τον αναγκαστικό του περιορισμό σε αυτό που από τότε αποκαλείται ελληνική επικράτεια, τα βασικά ενδιαφέροντα του ελληνικού κράτους μετατοπίστηκαν προς την αντιμετώπιση αυτού του προλεταριάτου, την ομαλή λειτουργία του ελληνικού καπιταλισμού και την ενσωμάτωση των “νέων χωρών”, δηλαδή των τμημάτων της ελληνικής επικράτειας που είχαν προσαρτηθεί με τη βία κατά τη διάρκεια του δεκαετούς πολέμου που είχε προηγηθεί.

Εκείνη ήταν μια στροφή από τον εξωτερικό στον εσωτερικό εχθρό και οι κρατικοί μηχανισμοί χρειά-

στηκε να προσαρμοστούν αναλόγως. Με άλλα λόγια μια πραγματική κοσμογονία έλαβε χώρα στο εσωτερικό του ελληνικού κράτους. Οι ελληνικές μυστικές υπηρεσίες, η ελληνική αστυνομία, οι ελληνικές φασιστικές οργανώσεις με τις οποίες ασχολούμαστε μέχρι τώρα, γεννήθηκαν και ανδρώθηκαν από το 1923 και μετά και είναι όλα τους απότοκα αυτής της στροφής προς το εσωτερικό της χώρας -της στροφής του βλέμματος του ελληνικού κράτους από τον εξωτερικό στον εσωτερικό εκθρό.

Ο στρατός από την άλλη, φαίνεται πως υπέφερε χαρακτηριστικά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας και βάλε που ο εσωτερικός εκθρό βρέθηκε στο επίκεντρο των ενδιαφερόντων του ελληνικού κράτους. Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται το ποσοστό των στρατιωτικών δαπανών επί του προϋπολογισμού και μαζί ο χρόνος της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας για την δεκαετία 1923 - 1932:

Έτος	Ποσοστό στρατιωτικών δαπανών επί του προϋπολογισμού (%)	Διάρκεια στρατιωτικής θητείας (σε μήνες)
1923 – 1924	26%	18
1924 – 1925	23%	18
1925 – 1926	26%	16
1926 – 1927	25%	15
1927 – 1928	17%	15
1928 – 1929	12%	15
1929 – 1930	15%	14
1930 – 1931	12%	14
1931 – 1932	10%	12

Πίνακας 1: Στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό επί του προϋπολογισμού και διάρκεια στρατιωτικής θητείας (1923 - 1940)²

Όταν λοιπόν, στις 14 του Δεκέμβρη του 1932 το ανώτατο στρατιωτικό συμβούλιο της Ελλάδας μαζευόταν για να “διατυπώσει εγγράφως τις απόψεις του επί της γενικής καταστάσεως της αμύνης της Χώρας”, η κατάσταση διαγραφόταν ζοφερή. Πράγματι, το μικρό κοπάδι αντιστρατήγων και συνταγματάρχων που είχε μαζευτεί κατ’ εντολή του τότε υπουργού των στρατιωτικών Γ. Κονδύλη (που προφανώς ως ο κατ’ εξοχήν αρμόδιος του ελληνικού φασισμού κάτι υποψιαζόταν) και συνόψιζε τους προβληματισμούς του στο “πρακτικόν υπ. Αριθμ. 22”, είχε να τα βάλει με τη συστηματική υποβάθμιση του ρόλου του στρατού, να διεκδικήσει χρηματοδοτήσεις και να κρούσει κώδωνες κινδύνου. Ξεκινούσαν λοιπόν από ορισμένες βαριές θεωρητικές παραδοχές:

Η ασφάλεια των Κρατών βασίζεται επί της δυνατότητας της ταχείας εν δυσμενεί στιγμή συγκροτήσεως ενός εμπόλεμου στρατού καλώς εκπαιδευμένου, αρτίως εφωδιασμένου και αριθμητικώς ικανού ν’ αντιμετωπίσει εγκαίρως ενδεχόμενην εκθροικήν απειλήν.

Η δυνατότης αυτή εξασφαλίζεται:

1. Δια της από καιρού της ειρήνης διατηρήσεως των απαραίτητων μονάδων και υπηρεσιών (...)
2. Δια της από καιρού της ειρήνης εκπαιδεύσεως των στελεχών και του μαχίμου πληθυσμού της χώρας εις την χρησιμοποίησιν των διαφόρων όπλων, μηχανημάτων και οργάνων (...) και την εξάσκησιν του συνόλου εις τας μεθόδους μάχης των διαφόρων όπλων (...)
3. Δια της από καιρού της ειρήνης προμηθείας των απαιτούμενων υλικών δια τον εξοπλισμόν του εμπόλεμου στρατού (...).
4. Δια της από καιρού της ειρήνης προπαρασκευής της αμέσου επιστρατεύσεως και της ταχείας και ασφαλούς συγκεντρώσεως του εμπόλεμου στρατού (...) εις τα πιθανά θέατρα των επιχειρήσεων (...)³

Αυτό το “από καιρού της ειρήνης” που επαναλαμβάνεται με τόσο λυρικό πείσμα, είναι προφανώς η ιδέα που είχαν οι συγκεκριμένοι καραβανάδες για το πώς πρέπει να είναι ένα λογοτεχνικό κείμενο αξιόσεων. Φυσικά όμως μπορεί να χρησιμεύσει και για να μας δείξει τις αγωνίες τους. Ο “καιρός της ειρήνης” (ή με τα δικά μας λόγια, του εσωτερικού πολέμου) σήμαινε αναδουλειές για τους αξιοσέβαστους υπογράφοντες την έκθεση. Όπως θα φαντάζεστε λοιπόν, στις επόμενες παραγράφους ο ελληνικός στρατός κρινόταν και βρισκόταν εξόχως λειψός. Η διάρκεια της θητείας ήταν τόσο μικρή που δεν έφτανε για εκπαίδευση της προκοπής, τα απαιτούμενα για την χημική και αντιαεροπορική άμυνα δεν είχαν εξασφαλιστεί, η πολεμική βιομηχανία της χώρας ήταν ανύπαρκτη, το συλλογιστικό δίκτυο πενιχρό, η αμυντική οργάνωση στα σύνορα μηδαμινή. Αν προσθέσουμε την έλλειψη οποιουδήποτε σχεδίου επιστρατεύσεως, καταλαβαίνουμε γιατί “η καταβληθείσα μέχρι τότε δε προσπάθεια” χαρακτηριζόταν “τελείως ανεπαρκής”, γιατί “η κατάσταση αμύνης της χώρας” χαρακτηριζόταν “αυτόχρονη τραγική” και γιατί ακόμη και τα βασικά, τουτέστιν “η υπόστασις ημών ως Κράτους” βρισκόταν εν κινδύνω.

Μάλιστα “η υπόστασις τους ως κράτους” κινδύνευε, όχι μόνο για εσωτερικούς, αλλά και για εξωτερικούς λόγους. Πρώτον, “η μεταπολεμική εδαφική ημών ανάπτυξις και ο πλούτος, ιδία δε η γεωγραφική θέσις των βορείων ημών επαρχιών [και η ζήλια των γειτόνων] προκαλούν την ανάγκην της συντόνου προπαρασκευής ενός εμπόλεμου Στρατού (...)”. Και δεύτερον, αν και “είναι μεν αληθές, ότι το επικρατούν επίσημα παγκόσμιον ειρηνόφιλον πνεύμα και αι φιλικαί μετά των γειτόνων μας

Η στρατηγική της Ελλάδας σε περίπτωση Αγγλοϊταλικού πολέμου (εύκολο: αμολάμε ό,τι φασίστες βρίσκονται πρόχειροι...)

25 Ιουνίου του 1933. Ένα χρόνο μετά το πρακτικό υπ. αριθμ. 122 του ελληνικού στρατού όπου εκτίθονταν οι αδυναμίες του στρατεύματος και οι δρόμοι για το ξεπέρασμά τους, η φασιστική οργάνωση “ΕΕΕ” χρηματοδοτήθηκε για να “κατέλθει εις Αθήνας”. Οι 3.000 ένοπλοι φασίστες που παρέλασαν στους δρόμους της πόλης έγιναν δεκτοί από υπουργούς, αρχιπαπάδες, τέσσερις διαφορετικές φιλαρμονικές, το Λύκειο Ελληνίδων και πάει λέγοντας. Δύο χρόνια πριν οι ίδιοι είχαν πραγματοποιήσει τον εμπρησμό του εβραϊκού συνοικισμού Κάμπελ στη Θεσσαλονίκη.

Η στρατηγική της Ελλάδας σε περίπτωση Αγγλοϊταλικού πολέμου (εύκολο: κάνουμε ένα πραξικόπημα...)

10 Οκτωβρίου του 1935. Μεσημέρι. Ο αντιστράτηγος Αλέξανδρος Παπάγος και ο υποναύαρχος Δ. Οικονόμου αποχωρούν από του υπουργείου των στρατιωτικών. Λίγες ώρες πριν είχαν πραγματοποιήσει το πραξικόπημα που θα έφερνε τον βασιλιά πίσω στη χώρα και θα ξεκινούσε τον σύντομο δρόμο προς την δικτατορία του Μεταξά. Το όνομα του Οικονόμου φιγουράρει κάτω από την έκθεση της 8ης Οκτωβρίου του 1935 με τίτλο “Γενική Περιληπτική Ανασκόπησις της Στρατηγικής Καταστάσεως της Ελλάδος εν Περιπτώσει Αγγλοϊταλικού Πολέμου”. Ο Παπάγος προσπάθησε και απέτυχε να πάρει τη θέση του Ι. Μεταξά, έγινε όμως αρχηγός του στρατού από την 1η Αυγούστου του 1936 μέχρι τον ελληνοϊταλικό πόλεμο του '40 και πρωθυπουργός της χώρας το 1953. Σε αυτόν χρωστάμε την καταγραφή της προετοιμασίας του ελληνικού στρατού για τον πόλεμο του '40.

σχέσεις, δεν παρουσιάζουσι άμεσον τινά κίνδυνον, εν τούτοις λαμβανομένου υπ' όψιν ότι η διεθνής κατάσταση, λόγω της οικονομικής κρίσεως, είναι υπέρ ποτέ ανώμαλος, η δε συμπλήρωσις της αμύνης της χώρας απαιτεί χρόνον μακρόν και χρήμα πολύ, απαιτείται η από τούδε μεθοδική συμπλήρωσις των ελλείψεων, προς εξασφάλισιν μιας στοιχειώδους αμύνης (...)"

Μπορεί κάτι τέτοια, στους ειρηνόφιλους καιρούς του 1932 να φαινόταν κυρίως σαν μια προσπάθεια ενός (για να συνεννοούμαστε: σχετικά με παλιότερα) παραμελημένου κομματιού του ελληνικού κράτους να διεκδικήσει κάτι τις παραπάνω από τον κρατικό κορβανά. Από την άλλη όμως, η επιχειρηματολογία είναι σαφής: κάτω από τις ειρηνόφιλες διακηρύξεις, η οικονομική κρίση οξυνόταν και μαζί της η "ανώμαλος" διεθνής κατάσταση. Μέσα σε αυτή τη γενική ανωμαλία, το ελληνικό κράτος είχε να προστατεύσει τα ζηλευτά κεκτημένα των βαλκανικών πολέμων και του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Εναντίον του είχε "τους βόρειους γείτονες": πρώτος - πρώτος μεταξύ των δυσαρεστημένων, το υλικό από το οποίο φτιάχνονταν οι ελληνικοί εφιάλτες: το βουλγαρικό κράτος, που λίγα χρόνια πριν είχε χάσει τη ζηλευτή Θεσσαλονίκη και μαζί την έξοδο στο Αιγαίο για μόλις μια βδομάδα καθυστερημένης προώθησης. Και κατά τα άλλα όμως η γειτονιά είχε πληθώρα δυσαρεστημένων από την έκβαση του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου που περιέμεναν τη ρεβάνς.⁴ Ε, βάλτε τα κάτω και νιώστε, που θα λέγαμε και στα μοντέρνα! Αυτό που χρειάζονταν οι ειρηνικοί καιροί του 1932 ήταν η συγκρότηση ενός στρατού "ικανού να αντιμετωπίσει τους μοιραίους αυτού αντιπάλους". Έτσι το έλεγε η διορατική ένωση караβανάδων, αυτό ήταν το επίθετο που χρησιμοποιούσαν από το 1932 - ούτε "άδικοι" που υποτίθεται πως λέει ο Μεταξάς το 1940, ούτε "απρόσμενοι" που λένε οι εθνικές εορτές, ούτε καν, εδώ που τα λέμε, μισητοί για τα κρίματά τους: μοιραίοι! Μπορεί να μη βρεθεί ποτέ καλύτερη λέξη για να περιγράψει τις κατευθύνσεις των διακρατικών ανταγωνισμών.

Σταθμός δεύτερος: 1935.

Τα λεγόμενα της μάζωξης των караβανάδων λίγο πριν τα Χριστούγεννα του '32 μπορεί να επηρέασαν λίγο ως πολύ τα υπόλοιπα κέντρα αποφάσεων του ελληνικού κράτους. Το βέβαιο πάντως είναι ότι εν τω μεταξύ πολύ νερό κύλησε στ' αυλάκι. Το διάστημα 1932 - 1935 μας έχει απασχολήσει πολλές φορές και με πολλές αφορμές. Ήταν τα χρόνια της καθόδου των τριών έφιπων στην Αθήνα, της προσπάθειας σύμπτυξης μετώπου φασιστικών οργανώσεων, του πραξικοπήματος των βενιζελικών και του αντιπραξικοπήματος των λαϊκών.⁵ Τα θεωρούμε χρόνια πυρετώδους αναζήτησης για το ελληνικό κράτος, την περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας βασικές προτεραιότητες μπήκαν στο ζύγι και λύσεις αναζητήθηκαν με την αγωνία που μόνο η έκτακτη ανάγκη μπορεί να γεννήσει. Όπως ξέρουμε, οι βασικές προτεραιότητες του ελληνικού κράτους ήταν οι εξής: πρώτον η πλήρης καθυπόταξη του εσωτερικού εχθρού και δεύτερον η διευθέτηση των ανταγωνισμών στο εσωτερικό της αστικής τάξης και των εκπροσώπων της, με άλλα λόγια η ιδεολογική, τεχνική και πολιτική προετοιμασία για την αντιμετώπιση των "μοιραίων αντίπαλων" του επερχόμενου πολέμου.

Εν τω μεταξύ η διεθνής κατάσταση γινόταν όλο και περισσότερο "ανώμαλος". Αλλά η ανωμαλία δεν βρήκε τους καλούς Έλληνες караβανάδες με τα βρακιά κατεβασμένα. Στις 3 του Οκτώβρη του 1935 ο ιταλικός στρατός εισέβαλλε στην Αιθιοπία. Μόλις 5 ημέρες αργότερα, οι τότε αρχηγοί των τριών όπλων (διαφορετικοί από τους συντάκτες της έκθεσης του '32) είχαν έτοιμη και υπέγραψαν την απόρρητη έκθεση με τον διαφωτιστικό τίτλο "Γενική Περιληπτική Ανασκόπησης της Στρατηγικής Καταστάσεως της Ελλάδος εν Περιπτώσει Αγγλοϊταλικού Πολέμου". Και μόλις δύο μέρες μετά την σύνταξη της έκθεσης, οι ίδιοι άνθρωποι που την υπέγραψαν πραγματοποίησαν πραξικόπημα με στόχο την επιστροφή του βασιλιά και την απαρχή του δρόμου προς την δικτατορία του Μεταξά.⁶

Μέχρι πριν από λίγες ημέρες δεν γνωρίζαμε τα ακριβή περιεχόμενα εκείνης της παλιάς έκθεσης παρά μόνο από δεύτερο χέρι. Λογικό αυτό γιατί, όπως έχουμε πει πολλές φορές, δεν είμαστε ειδικοί επί των ζητημάτων που πραγματευόμαστε, αλλά περισσότερο άνθρωποι που έχουν μάθει επαρκώς καλά να κάνουν την ανάγκη φιλοτιμία. Όπως και να 'χει πάντως, πρόσφατα ανακαλύψαμε την συγκεκριμένη έκθεση ως είχε, μαζί καταλάβαμε για μία ακόμη φορά γιατί ποτέ δεν πρέπει να αρκείται κανείς σε περιγραφές από δεύτερο χέρι και τέλος την βάλουμε στο διαδίκτυο για να την δείτε κι εσείς.⁷

Αυτό λοιπόν το παλιό και εκπληκτικό κείμενο του Οκτώβρη του 1935, ξεκινά θεωρώντας τον Αγγλοϊταλικό πόλεμο αναπόφευκτο, καθορίζοντας την νοτιοανατολική Μεσόγειο σαν το κατεξοχήν πεδίο όπου αυτός θα διεξαχθεί και περιγράφοντας τις γενικές γραμμές της διεξαγωγής του, γεωγραφικά και τεχνολογικά. Συνεχίζει διατυπώνοντας τη γνώμη ότι η Ελλάδα, "λόγω γεωγραφικής θέσης και σχήματος" μπορεί να αναμικθεί σε έναν πιθανό πόλεμο μεταξύ των δύο μεγάλων δυνάμεων της εποχής παίζοντας εξαιρετικά σημαντικό ρόλο. Μόνο που μια τέτοια συμμετοχή, σοβαρότατη καθώς θα είναι, δεν μπορεί να μη λάβει υπ' όψη την γενική κατάσταση της χώρας. Για παράδειγμα:

Σημείο 15: Εν συμπεράσματι: Ο εκ βορρά κίνδυνος είναι τόσο σοβαρός, η στρατιωτική αδυναμία της Ελλάδος τόσο εκτεταμένη, ώστε να αποκλείεται πάσα σκέψις συμμετοχής της Ελλάδος εις τον Αγγλοϊταλικόν πόλεμον, εάν τα βορειοανατολικά σύνορά της δεν είναι απολύτως ηγγυημένα. Ο κίνδυνος ούτος δεν αντιμετωπίζεται από οιονδήποτε προσφερόμενον ανταλλάγμα (...). [Ο τονισμός δικός μας]

Το ελληνικό κράτος προσέβλεπε λοιπόν σε ανταλλάγματα που θα λάμβανε από την ανάμιξη στον Αγγλοϊταλικό πόλεμο, ανταλλάγματα αρκετά μεγάλα ώστε να αρχίσει να υπολογίζει τις επιπτώσεις. Και ο υπολογισμός των επιπτώσεων κατέληγε σε σαφή συμπεράσματα: αρκούσε να διασφαλισθεί η φύλαξη των βορείων συνόρων. Όσο για το ποιος θα προσέφερε τα ανταλλάγματα, οι συντάκτες και εδώ δεν είχαν την παραμικρή αμφιβολία:

Σημείο 16: Δεν θα εξετασθή το ενδεχόμενον της συμπράξεως της Ελλάδος μετά της Ιταλίας. Η γεωγραφική αμφοτέρων θέσις και η υπεροπλία της Αγγλίας, τουλάχιστον εφ' όσον κρατεί

Η στρατηγική της Ελλάδας σε περίπτωση Αγγλοϊταλικού πολέμου (εύκολο: φέρνουμε το βασιλιά)

25 Νοεμβρίου 1935. Ο Γ. Κονδύλης υποδέχεται τον βασιλιά, η επιστροφή του οποίου είχε αποφασιστεί με δημοψήφισμα όπου τα ποσοστά ήταν της τάξης του 99%. Ο Κονδύλης θεωρείται το κατεξοχήν "βαθύ κράτος" πίσω από τις φασιστικές οργανώσεις του μεσοπολέμου. Ηττήθηκε στην ενδοκρατική διαμάχη για το ποιος θα ηγηθεί της φασιστικής δικτατορίας και πέθανε στις 31 Ιανουαρίου 1936, πέντε η μέρες έπειτα από τις εκλογές. Πιθανότατα από το κακό του.

Η στρατηγική της Ελλάδας σε περίπτωση Αγγλοϊταλικού πολέμου (εύκολο: κάνουμε εκλογές με την απλή αναλογική για να μη βγει κανένας)

Η κοινοβουλευτική ομάδα του "Παλλαϊκού Μετώπου" ποζάρει για τον φακό. Στις εκλογές του Γενάρη του 1936 το ΚΚΕ πήρε 15 έδρες. Θεωρούσε ότι αυτή η εξέλιξη του προσέδιδε "ρυθμιστικό ρόλο" και προσπάθησε να συνεργαστεί με τους βενιζελικούς για να καταλάβει την εξουσία. Οκτώ μήνες μετά η δικτατορία ήταν πραγματικότητα.

η τελευταία της Μεσογείου, αποκλείει τούτο παντελώς.
Σημείο 17: Θα εξετασθούν όθεν μόνον αι συνέπειαι της Αγγλοελληνικής συμπράξεως. (...)

Οι στρατηγικές κατευθύνσεις για τη συμμετοχή του ελληνικού κράτους στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο δεν επηρεάζονταν από ιδεολογικές προτιμήσεις. Δεν είχαν ημερομηνία γέννησης το 1940. Δεν γεννήθηκαν στον εγκέφαλο του Ιωάννη Μεταξά. Η Ιταλική επίθεση του 1940 δεν ήταν “άδικη”, δεν ήταν “αναίτια” και πάνω απ’ όλα δεν ήταν “απρόσμενη”. Αντιθέτως, οι σαφέστερες απόψεις του ελληνικού κράτους για το μέλλον του, η πλήρης συνείδηση της θέσης και των οφελών που γι’ αυτή τη θέση θα μπορούσε να αποκομίσει, η εκ των πραγμάτων καθορισμένη στάση του, όλα διαγράφονται σε αυτή την έκθεση του 1935 με τον σαφέστερο δυνατό τρόπο.

Φυσικά ο λογαριασμός δεν είναι πλήρης δίχως το γεγονός ότι οι φορείς αυτών των απόψεων ήταν πρόσωπα που μπορούσαν να καθορίσουν τις πολιτικές εξελίξεις στο εσωτερικό της χώρας. Πράγματι, στο τέλος της δεύτερης έκθεσης διαβάζουμε τις υπογραφές των Δ. Οικονόμου, Α. Χασπίδη και Π. Γαζή, ενώ γνωρίζουμε ότι η πρώτη έκθεση είχε παραγγελθεί από τον Γ. Κονδύλη, τότε “υπουργό των στρατιωτικών” (δλδ Αμύνης). Ε, όπως έχουμε ξαναπεί, ο Δ. Οικονόμου, υποναύαρχος και αρχηγός του ναυτικού ήταν μέσα στο αυτοκίνητο που στις 10 Οκτώβρη περίμενε τον πρωθυπουργό Π. Τσαλδάρη στη λεωφόρο Κηφισίας για να του ανακοινώσει ότι δεν είναι πια πρωθυπουργός. Και η δικτατορία που ήρθε στην εξουσία από τότε για να φέρει πίσω τον βασιλιά και να στρώσει το δρόμο για τη δικτατορία του Μεταξά, βρισκόταν υπό την ηγεσία του Γ. Κονδύλη.

Μπορούμε πλέον να κατανοήσουμε την πολιτική μεταβολή που έχουμε μάθει να αποκαλούμε “δικτατορία του Μεταξά”, τους στόχους της και τις τακτικές που ακολουθήθηκαν για την επίτευξη αυτών των στόχων. Και μπορούμε επιπλέον να καταλάβουμε ότι τα πρόσωπα, οι γνώμες τους και οι φιλοδοξίες τους είχαν πολύ μικρότερη σημασία απ’ ό,τι οι γενικές κατευθύνσεις του ελληνικού κράτους. Όπως έχουμε αναφέρει ξανά, ο πρόσκαιρα κυρίαρχος Κονδύλης ηττήθηκε στις εσωτερικές κρατικές διαμάχες, προδόθηκε από τους συνεργάτες του και πέθανε λίγους μήνες αργότερα, είτε από το κακό του, είτε από κάποια βολική δηλητηρίαση. Ο άνθρωπος που τελικά θα αναλάμβανε να παίξει τον ρόλο της πρόσοψης για τις ήδη προδιαγεγραμμένες κατευθύνσεις της ελληνικής “εξωτερικής πολιτικής” ήταν ο Ιωάννης Μεταξάς. Ο καλπασμός του ελληνικού κράτους προς τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο μπορούσε να αρχίσει.

iii. Η τελική ευθεία, 1935 - 1940: Όπλα και υποδομές

Είπαμε παραπάνω ότι η υποχρεωτική θητεία στην Ελλάδα του μεσοπολέμου έφτασε κάποια στιγμή να είναι 12μηνη. Στην πραγματικότητα βέβαια το δωδεκάμηνο θα ξεκινούσε να ισχύει από εκείνους που στρατεύτηκαν το 1934, αλλά δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Στις 16 του Οκτώβρη 1935, οκτώ μέρες μετά τη συγγραφή της απόρρητης έκθεσης που μας απασχόλησε στην προηγούμενη ενότητα και έξι μέρες μετά από την κήρυξη της δικτατορίας του Κονδύλη, η στρατιωτική θητεία αυξήθηκε στους 24 μήνες και τα “ευεργετήματα”, δηλαδή οι τρόποι μείωσης της θητείας περιορίστηκαν δραστικά.⁸ Με άλλα λόγια, οι υποτίθεται “τυχεροί” στρατευμένοι του 1934 που θα ήταν οι πρώτοι που θα υπηρετούσαν δωδεκάμηνο, βρέθηκαν να υπηρετούν τον διπλάσιο χρόνο: ας όψεται η εθνική ανάγκη. Αναμφίβολα, έχει το ενδιαφέρον του το γεγονός ότι πρόκειται ακριβώς για την πιο βασική από τις κινήσεις που προτεινόταν στην έκθεση του 1932. Εκεί βλέπουμε να γράφονται τα εξής:

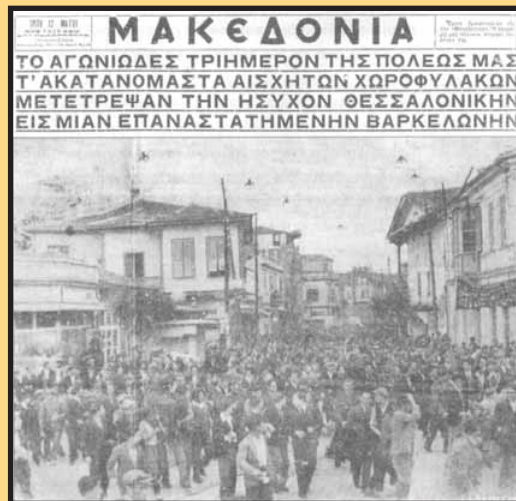
(...) η κατάσταση της αμύνης της χώρας είναι αυτόχρονα τραγική. Δεδομένου όμως, ότι τα απαιτούμενα υπέρογκα ποσά (...) δεν υπάρχει πλέον ελπίς να δοθώσιν επί μακρών, λόγω της επελεύσεως δεινής οικονομικής κρίσεως, η μόνη απομένουσα σήμερον δυνατή προσπάθεια δια την βελτίωσιν και προαγωγήν της εθνικής ημών αμύνης, είναι η εκπαίδευση του μάχιμου πληθυσμού της χώρας (...)⁹

Αυτό το ντροπαλό απόσπασμα μπορεί να μας δώσει να καταλάβουμε ότι, παρά τη διορατικότητά τους, ούτε και οι πιο τελειωμένοι караβανάδες δεν μπορούσαν να φανταστούν την άνηση των στρατιωτικών χρηματοδοτήσεων που ακολούθησε την δικτατορία του 1935. Κι όμως, παρά το απελπισμένο “ζητείται ελπίς” των караβανάδων του 1932, ή μάλλον εξαιτίας του, το ελληνικό κράτος δεν έμεινε στον διπλασιασμό της θητείας. Αντιθέτως, ξεκινώντας από το 1935 και μετά, βρήκε και διοχέτευσε προς τους πολεμικούς εξοπλισμούς τα “υπέρογκα ποσά” που απαιτούνταν. Τα ποσά αυτά ανέρχονταν (επίσημα) σε 15 δισεκατομμύρια δραχμές, ένα ποσό το μέγεθος του οποίου γίνεται αντιληπτό μόνο αν το συγκρίνουμε με τα 3 δισεκατομμύρια που ήταν οι στρατιωτικές δαπάνες για ολόκληρη την περίοδο 1923 - 1935.

Το πού βρέθηκαν αυτά τα χρήματα είναι σαφές: από την εξαθλίωση του ελληνικού πληθυσμού. Όπως έχουμε ξαναγράψει, προς το τέλος αυτής της κούρσας εξοπλισμών το 80% του ελληνικού πληθυσμού είχε εισοδήματα κάτω από τα όρια συντήρησής του,¹⁰ γεγονός που μας δίνει να καταλάβουμε το μέγεθος της στροφής των κοινωνικών πόρων προς την προετοιμασία του πολέμου, αν και δύσκολα μπορεί να μας δώσει να καταλάβουμε το μέγεθος των στερήσεων και τις πρακτικές τους επιπτώσεις, έργο που θα το αφήσουμε για κάποια άλλη φορά.

Όσο για το πού ακριβώς διοχετεύθηκαν αυτά τα τεράστια ποσά, η απάντηση είναι εύκολη: ακριβώς προς τις κατευθύνσεις που διαγράφονταν στις εκθέσεις που είχαν συνταχθεί πριν από τη δικτατορία. Κατ’ αρχήν, η ποθητή και έως τότε ανύπαρκτη ελληνική πολεμική βιομηχανία στήθηκε γύρω από τον Πρόδρομο Αθανασιάδη Μποδοσάκη, εκλεκτό της Εθνικής τράπεζας και “φαιά προσωπικότητα” του καθεστώτος. Αρκεί να πούμε ότι, από τα 15 δισεκατομμύρια των στρατιωτικών δαπανών, το 1 δις διοχετεύθηκε με διάφορους τρόπους προς τον Μποδοσάκη και την “Ελληνική Εταιρεία Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου”.¹¹ Δίπλα στον Μποδοσάκη, βρίσκουμε πληθώρα ιδιωτικών και στρατιωτικών εργοστασίων “των δυνατοτήτων της παραγωγής των οποίων εγένετο εκμετάλλευσις εις το ανώτατον όριον” και τα οποία μέχρι τον πόλεμο είχαν κατασκευάσει 550.000 ζεύγη αρβυλών, 170.000 στολές και πληθώρα άλλων τα-

Η στρατηγική της Ελλάδας σε περίπτωση Αγγλοϊταλικού πολέμου
(εύκολο: σκοτώνουμε εργάτες)

12 Μάη του 1936. Θεσσαλονίκη. Πρωθυπουργός της Ελλάδας είναι ήδη ο Μεταξάς. Το ΚΚΕ επιμένει μανιωδώς ότι οι βενιζελικοί πρέπει να αναλάβουν τις ευθύνες τους, δηλαδή να σώσουν τη δημοκρατία συγκυβερνώντας με το ΚΚΕ. Η τελευταία μάχη του ελληνικού προλεταριάτου ήταν χαρακτηριστικά άνιση.

Η στρατηγική της Ελλάδας σε περίπτωση Αγγλοϊταλικού πολέμου
(εύκολο: χάσου κι ό,τι αρπάξεις)

Διαδήλωση το πρωί της 28ης Οκτωβρίου 1940. Λέγεται ότι ο ελληνικός λαός αντιμετώπισε με χαρά το ενδεχόμενο του πολέμου. Αυτό ισχύει σίγουρα για τις φιλοκαθεστωτικές διαδηλώσεις που γέμισαν τους δρόμους.

πεινών πλην όμως απαραίτητων περιφερειακών για την πολεμική προσπάθεια. Βέβαια, ακόμη και έπειτα από την αθρόα χρηματοδότησή της, η ελληνική πολεμική βιομηχανία δεν μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες σε όπλα, οχήματα και βαρύ εξοπλισμό. Αυτά παραγγέλθηκαν από το εξωτερικό με διάφορους βαθμούς επιτυχίας σε ένα περιβάλλον όπου όλοι προετοιμαζόνταν για πόλεμο, οπότε ο σχετικός εξοπλισμός γινόταν όλο και περισσότερο δυσεύρετος.

Όπως βέβαια καταλαβαίνουμε από την αναφορά στις αρβύλες και τις στολές, ένας πόλεμος δεν γίνεται μόνο με όπλα. Εξίσου απαραίτητος είναι ο τομέας των υποδομών. Εδώ το ελληνικό κράτος μπορεί να μην έφτασε στα ύψη του γερμανικού μεσοπολεμικού προγράμματος κατασκευής αυτοκινητοδρόμων, αλλά έκανε ό,τι μπορούσε. Όπως μας λένε οι χαρούμενοι καρβανάδες που έγραψαν το βιβλίο του 1969, ο νόμος 575/37 που ψηφίστηκε τον Μάρτιο του 1937 “αποτελέσει την κυρίαν αφετηρίαν ενάρξεως του συγκοινωνιακού εξοπλισμού της χώρας”. Από την ψήφιση του νόμου κι έπειτα, “το πρόγραμμα [κατασκευής και συντήρησης δρόμων] συνετάγη αποκλειστικώς κατά τας υποδείξεις του ΓΕΣ και προς ικανοποίησιν στρατιωτικώς μόνον αναγκών”. Η κατασκευή των δρόμων κόστισε περίπου 1,5 δις, ξεκίνησε προς τα βόρεια σύνορα, που όπως είδαμε αποτελούσαν το βασικό ενδιαφέρον του ελληνικού κράτους, και έπειτα από την εισβολή της Ιταλίας στην Αλβανία, όταν πια ήταν ξεκάθαρο ποιοι ακριβώς θα ήταν οι (αρχικοί) εμπόλεμοι, συνεχίστηκε και προς τα εκεί. Οι δρόμοι φτιάχνονταν ειδικά για τις ανάγκες του στρατού, οπότε ήταν εξοπλισμένοι με “ανά 10 - 12 χιλιόμετρα διαπλατύσεις μήκους 600 - 700 μέτρων και πλάτους 9 δια δισταυρώσεις, στροφάς φαλάγγων οχημάτων κλπ”.

Για να συνεχίσουμε με τις υποδομές, 1,5 από τα 15 δισεκατομμύρια των πολεμικών δαπανών του ελληνικού κράτους διοχετεύθηκαν προς την οχύρωση των βορείων συνόρων. Εκεί, από το 1937 και μετά, κατασκευάστηκε μια σειρά από 21 τον αριθμό οχυρά και μαζί οι υποστηρικτικές τους υποδομές (174 χιλιόμετρα δρόμων, 83 χιλιόμετρα βελτιώσεων δρόμων κλπ). Ας σημειωθεί εδώ ότι αυτή η σειρά οχυρών είναι από εκείνα που προσάπτονται στο καθεστώς Μεταξά σε περιπτώσεις όπου το ζητούμενο είναι η επισήμανση της ανικανότητάς του, ειδικά από αριστερούς πατριώτες.¹² Όπως όμως είδαμε παραπάνω, η βασική ιδέα για την κατασκευή τους, δεν προερχόταν από το μεταξικό καθεστώς: η έκθεση του 1935 σημείωνε ξεκάθαρα ότι η θωράκιση των βορείων συνόρων ήταν εκ των ων ουκ άνευ εφόσον το ελληνικό κράτος ήθελε να συνταχθεί με το Αγγλικό σε πόλεμο εναντίον της Ιταλίας. Επίσης δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η κατασκευή οχυρών ήταν η κοινώς αποδεκτή μέθοδος για το στήσιμο χερσαίας άμυνας κατά τη διάρκεια της περιόδου. Στις γαλλικές πεδιάδες, τα οχυρά που έμειναν στην ιστορία ως “γραμμή Μαζινό” βρέθηκαν αντιμέτωπα με τις νέες, βασισμένες στα άρματα μάχης και την αεροπορία, πολεμικές τακτικές του γερμανικού στρατού και αποδείχθηκαν άχρηστα. Στα ορεινά βαλκάνια από την άλλη, τα οχυρά του ελληνικού κράτους φιλοδοξούσαν να εξασφαλίσουν την διστακτικότητα του βουλγαρικού κράτους, το οποίο όπως είδαμε εξέφραζε τους στοιχειώδεις εφιάλτες του ελληνικού, αλλιώς την απώλεια των “νέων χωρών”. Αποδείχτηκαν λοιπόν πολύ πιο επιτυχημένα απ’ ό,τι η γαλλική τους εκδοχή και πολύ πιο δικαιολογημένα απ’ ό,τι τα θέλουν οι αριστεροί πατριώτες.

iv. Η τελική ευθεία, 1935 - 1940: Ιδεολογική και τεχνική εκπαίδευση του πληθυσμού

Όπως έχουμε σημειώσει με διαφορετική αφορμή¹³, τα καπιταλιστικά κράτη είχαν αποκομίσει σημαντικά μαθήματα από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το βασικότερο από αυτά τα μαθήματα ήταν ότι ο πόλεμος μπορούσε να οδηγήσει στα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα, δηλαδή στην προλεταριακή επανάσταση. Η δικτατορία του Μεταξά, το τρομερό αστυνομικό της κομμάτι που απέβλεπε σε μια άμεση και βίαιη επίλυση του “κοινωνικού ζητήματος”, οπωσδήποτε έβλεπε σε αυτή την κατεύθυνση. Το αμέσως βασικότερο από τα διδάγματα ήταν ότι ο πόλεμος στην εποχή του φορντικού εργοστασίου δεν ήταν πια μια μερική προσπάθεια. Είχε μετατραπεί σε προσπάθεια ανεπανόληπτης μαζικότητας, σε εγχείρημα στο οποίο έπρεπε να εμπλακεί το σύνολο της εμπόλεμης κοινωνίας. Όπως μας λένε οι καρβανάδες του 1969, ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος παρά λίγο να σταματήσει εξαιτίας έλλειψης υλικών και αυτή η συνειδητοποίηση ανάγκασε πολλά από τα κράτη που συμμετείχαν να επιστρέψουν φαντάρους από το μέτωπο και να τους χρησιμοποιήσουν για να επανδρώσουν τη βιομηχανία μαζί με τις γυναίκες που βγήκαν από τα σπίτια τους για τους ίδιους λόγους. Οπότε μαθαίνοντας από τα λάθη τους,

ευθύς μετά το πέρας του [Α' Παγκόσμιου] πολέμου, άπαντα τα κράτη εμελέτησαν, ωργάνωσαν και εβάσισαν επί νομοθετικών διατάξεων την χρησιμοποίησιν όλων των μέσων, πόρων και δυνατοτήτων του έθνους δια τας ανάγκας του πολέμου (...)

Το ελληνικό κράτος ανταποκρίθηκε σε αυτές τις νέες ανακαλύψεις όσο καλύτερα μπορούσε. Όπως έχουμε ήδη υποστηρίξει, το μεγάλο εγχείρημα της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας προσέβλεπε ακριβώς στην ιδεολογική και τεχνική προετοιμασία της ελληνικής νεολαίας για τον επερχόμενο πόλεμο.¹⁴ Αλλά ο ελληνικός πληθυσμός δεν ήταν μόνο η νεολαία. Εκτός λοιπόν από την αύξηση της στρατιωτικής θητείας, εκτός από την κλήση των ήδη “εκπαιδευμένων” για “επανεκπαίδευση”, το ελληνικό κράτος στράφηκε και προς την εκπαίδευση του άμαχου πληθυσμού. Ήδη από τον Φλεβάρη του 1936 “εθεοπίσθη η υποχρέωσις όλων των Ελλήνων όπως συμμεθέξωσι και συμβάλλωσιν εις την Αεράμυνα της χώρας, δια προσωπικής αυτών υπηρεσίας, έτι δια παροχών και ανοχών (π.χ ανέχομαι εις την στέγην της οικίας μου εγκατάστασιν σειρήνος κλπ)”. Η αεράμυνα, εκτός από ασκήσεις και μαθήματα της ΕΟΝ, περιλάμβανε την κατασκευή καταφυγίων σε αστικό περιβάλλον, καθώς και ανάλογες ασκήσεις στις οποίες συμμετείχε υποχρεωτικά ολόκληρος ο δημόσιος τομέας. Εκτός από το τεχνικό κομμάτι, η πολιτική οργάνωση της αεράμυνας αποτελούσε προσπάθεια ευρύτερης προετοιμασίας του πληθυσμού για τη ζωή σε συνθήκες πολέμου. Όπως αναλύουν οι καρβανάδες του 1969, εκείνη η προσπάθεια, δεν είχε μόνο αποτέλεσμα την προετοιμασία για την αντιμετώπιση βομβαρδισμών, αλλά και

προπαρασκεύασε ψυχολογικώς τας μάζας ινα δεχθώσιν την επερχόμενον πολεμικήν θύελλαν (...) δια των σχολείων, δια των καταφυγίων και των μικροασκήσεων άτινα επλησίασαν αυτούς (...) εις την ιδέαν του επερχόμενου πολέμου και εξοικείωσαν τον πληθυσμόν προς ταύτην [παρέχοντας ταυτόχρονα] την ευκαιρίαν μιας μικράς εξασκήσεως εις την πειθαρχίαν και συνεργασίαν με το κράτος (...) ώστε η Ελλάς να δώση ιδανικήν εικόνα του ενόπλου έθνους εις ο άπαντες είχαν την θέσιν των μάχης (...)

Ο θάνατος του Μαγαννά

(από μνήμης αναπαραγωγή συζήτησης με δεξιό Μεσσήνιο γεννημένο το 1943)

Ο Μαγαννάς ήταν το ανάλογο του Σούρλα για τη Νότια Πελοπόννησο. Παρακρατικός, αρχηγός αποστάσματος ταγματασφαλιτών, οπλισμένος αυτός και τα παλικάρια του από τους Γερμανούς στην Κατοχή, γνωστός σαν “άνθρωπος της Φρειδερίκης” στον Εμφύλιο, ο Μαγαννάς υπήρξε η πεμπουσία του Έλληνα ένοπλου φασίστα της δεκαετίας του '40.

Στους καιρούς της δόξας του, ο Μαγαννάς είχε γίνει τραγούδι: το τραγουδούσαν οι πισσιρικάδες των χωριών της εμφυλιακής και μετεμφυλιακής Μεσσηνίας, παιδιά που ακόμη και σήμερα θυμούνται την παιδική τους ηλικία σαν συλλογή αντικομμουνιστικών ιστοριών από την Κατοχή και παραλαβές πακέτων ανθρωπιστικής βοήθειας από την UNRA:

Το βλέπεις κείνο το βουνό;

Πουλί δεν ανεβαίνει!

Του Μαγαννά το απόσπασμα
ανεβοκατεβαίνει!

Υπήρξαν βέβαια και οι καιροί προτού το απόσπασμα αρχίσει να ανεβοκατεβαίνει το απάτητο βουνό. Ο Μαγαννάς λέγεται πως διαμόρφωσε το αντικομμουνιστικό του μένος όταν κάποτε -για ακαθόριστους λόγους- “οι κομμουνιστές” τού απαγόρευσαν να πουλήσει τα προϊόντα του χωραφιού του στην Καλαμάτα. Επειδή ο Μαγαννάς -είκοσι ετών τότε- επέμεινε, η απαγόρευση συνοδεύτηκε από ένα ελαφρύ μπερντάκι. Ο Μαγαννάς δεν συχώρησε ποτέ του την ταπεινώση και έκτοτε τάχθηκε στην υπηρεσία του έθνους.

Το πλέον γνωστό από τα κατορθώματα του Μαγαννά στα χωριά της νότιας Μεσσηνίας είναι η εν ψυχρώ εκτέλεση τριών αριστερών με το ίδιο του το χέρι. Η ιστορία έχει μείνει και αναπαράγεται στα χωριά γύρω από την Πύλο ως ενδεικτική της βαρβαρότητας του Μαγαννά, ίσως γιατί οι τρεις αριστεροί δεν ήταν ένοπλοι, ή ίσως γιατί δεν ήταν και τόσο αριστεροί, δύσκολο να το ξέρει κανείς. Το γεγονός πάντως είναι γνωστό, μαζί και η θέση στην οποία συνέβη - το όνομα της θέσης δεν έχει σημασία, ας την πούμε “η Αραπόλακα”, ένα από τα τόσα παρομοίους ύφους τοπωνύμια αυτού του τόπου με τους σκληρούς ανθρώπους.

Ο Μαγαννάς πέθανε πέρυσι, “πλήρης ημερών” καθώς συνηθίζουν να λένε. Αλλά δεν πέθανε από γηρατειά: η μηχανή του (ας σημειωθεί: τρίκυκλη γερμανική από αυτές με το καλάθι) ντεραπάρισε και ο γέρο Μαγαννάς έσπασε το κεφάλι του στις πέτρες. Οι αριστεροί της περιοχής είναι πεισμένοι ότι το μοιραίο ντεραπάρισμα έγινε ακριβώς στο σημείο του παλιού εν ψυχρώ φονικού των τριών αριστερών: στην Αραπόλακα.

Κι έτσι είναι που βλέπουμε προς μας τα παράξενα μονοπάτια της συλλογικής μνήμης. Ο Μαγαννάς έπρεπε να πεθάνει στον τόπο του μεγάλου του εγκλήματος. Ή αλλιώς, εβδομήντα χρόνια μετά, κάποιοι γέροι στη Μεσσηνία ακόμη ελπίζουν στη θεία δίκη.

Καθώς βέβαια οι “θέσεις μάχης” δεν είναι βέβαιο ότι την ώρα του κινδύνου θα επανδρωθούν δίχως λίγη βία, ταυτόχρονα το ελληνικό κράτος κατάστρωνε ένα νομικό οπλοστάσιο μέσα από το οποίο, σε περίπτωση ανάγκης, εξασφαλιζόταν η υποχρεωτική στρατιωτική κινητοποίηση ολόκληρης της κοινωνίας, ένστολης ή μη. Ο νόμος 861/37 “Περί οργανώσεως της πολιτικής και οικονομικής επιστρατεύσεως της χώρας” δημοσιεύθηκε τον Σεπτέμβριο του 1937. Εκεί προβλεπόταν ότι σε περίπτωση επιστρατεύσεως, ή σοβαρής διεθνούς εντάσεως, το σύνολο των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας θα έμπαινε υποχρεωτικά υπό τις διαταγές του “Ανώτατου Συμβουλίου Εθνικής Αμύνης”, δηλαδή του δικτάτορα και των αρχηγών του στρατού:

Η υποχρέωσις προς συμμετοχήν των φυσικών ή νομικών προσώπων εις τας προσπάθειάς υπέρ των αναγκών της εθνικής αμύνης, ηδύνατο να περιλάβη προσωπικὴν ἐνέργειαν των φυσικών ή ενεργείας των νομικών προσώπων (...) εις γεωργικὰς ἐν γένει ἐργασίας, εις ἐργασίας των υπηρεσιῶν επισιτισμοῦ, εις ἐργασίας βιομηχανιών και πάσης φύσεως ἐπιχειρήσεων, εις ἐργασίας δημοσίων ἔργων, εις ἐργασίας μεταφορῶν, εις ἐργασίας διαβιβάσεων, εις ἐργασίας Δημοσίας Ασφαλείας και ἐν γένει εις τὴν παροχὴν πάσης φύσεως υπηρεσιῶν ὀριζομένων δια των αποφάσεων των οικείων ὑπουργῶν (...).

Επίσης κάθε εταιρεία ήταν υποχρεωμένη να θέσει στη διάθεση του κράτους το προσωπικό και τις εγκαταστάσεις της, τις πρώτες ύλες και τα προϊόντα της και πάει λέγοντας. Με άλλα λόγια, αυτός ο εκπληκτικός νόμος προέβλεπε ότι όλοι, άνθρωποι και εταιρείες, έπρεπε να κάνουν ό,τι τους έλεγε το κράτος να κάνουν και να εργαστούν όπως το κράτος τους έλεγε να εργαστούν. Το τελικό επιδιωκόμενο σχήμα ήταν βέβαια η “εικόνα του ένοπλου έθνους”, ενός κοινωνικού πεδίου πλήρους στρατιωτικοποίησης της εργασίας και υπαγωγής της στις κρατικές προσαγές όπως αυτές εκφράζονταν σε καιρό πολέμου.

v. Συμπεράσματα

Ελπίζουμε πως όποιος έφτασε μέχρι εδώ είναι σε θέση να καταλάβει τους τρόπους με τους οποίους ο λόγος του Μεταξά προς τους δημοσιογράφους ήταν πλαστός. Παραπάνω προσπαθήσαμε να περιγράψουμε σε αδρές γραμμές τους τρόπους με τους οποίους το ελληνικό κράτος αντιλήφθηκε τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τους τρόπους με τους οποίους προετοίμασε την συμμετοχή του. Συνοπτικά θα λέγαμε ότι πρώτον, κάποιου είδους πόλεμος ήταν αναμενόμενος από το 1932. Δεύτερον ότι η ακριβής μορφή αυτού του πολέμου είχε ξεκαθαριστεί μέχρι το 1935. Τρίτον ότι η στρατιωτική προετοιμασία του ελληνικού κράτους ήταν αντιληπτή ως αναγκαιότητα από το 1932 και έγινε κυρίαρχη γραμμή από το 1935. Τέταρτον ότι μαζί υπήρχε και η συνείδηση της αναγκαιότητας ριζικών πολιτικών μεταβολών με στόχο αφενός την πάταξη του εσωτερικού εχθρού και τη συνολική κοινωνική ένταξη στην πολεμική προσπάθεια και αφετέρου την επίλυση των αντιθέσεων στο εσωτερικό της ελληνικής αστικής τάξης. Πέμπτον ότι η κίνηση προς τη δικτατορία ξεκίνησε με αυτές τις αφετηρίες και ολοκληρώθηκε το 1936. Έκτον ότι η ίδια η δικτατορία έθεσε σε πλήρη κίνηση την πολεμική προετοιμασία ακολουθώντας γραμμές που είχαν καταστρωθεί από το 1932 και αποκρυσταλλωθεί μέχρι το 1935. Έβδομον ότι αυτή η προετοιμασία είχε στόχο τη διαμόρφωση μιας πλήρως νομικά, ιδεολογικά και τεχνικά στρατιωτικοποιημένης κοινωνίας ταγμένης στην υπηρεσία ενός αξιόμαχου κράτους και ενός πλήρως εξοπλισμένου στρατού. Το “ένοπλο έθνος” χτίστηκε με μακρόχρονη πάλη και σχέδιο, με φυλακίσεις και διώξεις, με νομικές αλλαγές και εκπαιδευτικές καινοτομίες, με επενδύσεις και οικονομική στρατηγική.

Με άλλα λόγια, υποστηρίξαμε κάτι εντελώς αντίθετο από τις κυρίαρχες αντιλήψεις για την ιστορία του ελληνικού κράτους. Στη βάση της πρωτοτυπίας των όσων υποστηρίζουμε βρίσκεται η αντίληψη του ελληνικού κράτους ως οντότητας οι κατευθύνσεις και οι στρατηγικές της οποίας χαρακτηρίζονται από *σφιχτή συνέχεια*. Και είναι αυτή η αντίληψη εντελώς αντίθετη από τις κυρίαρχες δεξιές και αριστερές αντιλήψεις που θέλουν την ελληνική ιστορία να διατρέχεται από πλήθος κάθετων τομών. Μην αμφιβάλλετε: η ιστορία του ελληνικού κράτους όπως την περιγράφουμε, ως *μίας οντότητας με μία ιστορία*, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή ούτε από την αριστερή, ούτε από την δεξιά αντίληψη για την ελληνική ιστορία. Η δεξιά αντίληψη αδυνατεί να παραδεχθεί ότι η δεκαετία του '30 είναι η δεκαετία μιας σχεδιασμένης προετοιμασίας που αποσκοπούσε στη συμμετοχή του ελληνικού κράτους στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και συνεπώς τη σφαγή του “ελληνικού λαού”. Γιατί τότε ο εμφύλιος προβάλλει δικαιολογημένος, γιατί το μίσος των ηττημένων του ήταν δίκαιο και γιατί οι νικητές του δεν μπορεί παρά να είναι οι αληθινοί κακοί της ιστορίας που σχεδίασαν, έπραξαν και τελικά νίκησαν με μοναδικό προσόν τους την ανωτερότητα στην ένοπλη βία. Η αριστερή αντίληψη από την άλλη, γαλουχημένη για δεκαετίες στη διεκδίκηση της αποκλειστικότητας του πατριωτισμού για λογαριασμό της, δεν μπορεί να δεχτεί ότι οι υποτιθέμενα “προδοτικοί” αντίπαλοι του εμφυλίου, οι “εξαρτημένοι από τις ξένες δυνάμεις μοναρχοφασίστες” είχαν την ανεξαρτησία να σχεδιάζουν από δεκαετίες με επιμέλεια “την άμυναν του έθνους” και να διαλέγουν με ποιον θα συνταχθούν, ότι με άλλα λόγια ήταν πραγματικοί... πώς να το πούμε... στρατιώτες στην υπηρεσία της πατρίδας! Ούτε οι δεξιοί, ούτε οι αριστεροί μπορούν να δεχτούν ότι ο εμφύλιος πόλεμος ξεκίνησε το 1923. Οι επιπτώσεις αυτής της συνειδητοποίησης στις αντιλήψεις για το τι είναι αυτή η χώρα, τι είναι η δεξιά της και τι είναι η αριστερά της, θα ήταν συντριπτικές.

Ας τους ξεχάσουμε όμως όλους αυτούς και ας ξαναγυρίσουμε στις 30 Οκτώβρη του 1940, οκτώ χρόνια έπειτα από την σύνταξη της πρώτης από τις εκθέσεις που μάς απασχόλησαν στα παραπάνω. Ο πρωθυπουργός μιλάει στους δημοσιογράφους. Ο “λαός” στους δρόμους με μπροστάρισσα την ΕΟΝ διαδηλώνει φωνάζοντας “Δωδεκάνησα”. Ο Μποδοσάκης φτιάχνει οβίδες. Το κράτος είναι στελεχωμένο από μέλη φασιστικών οργανώσεων. Ο αριθμός των δηλώσεων μετανοίας είναι ίσος με τον αριθμό των ψηφοφόρων του ΚΚΕ το 1936. Ο αρχηγός του ΚΚΕ γράφει γράμμα όπου συντάσσεται με την κυβέρνηση Μεταξά “ενάντια στην φασιστική απειλή”. Με άλλα λόγια ολόκληρος ο ελληνικός καπιταλιστικός σχηματισμός είναι έτοιμος να παράξει θάνατο για όλους, ντόπιους και εκθρούς, έτοιμος να παράξει θάνατο όσο του επιτρέπουν οι παραγωγικές του δυνατότητες, η ιδεολογική και τεχνική του προετοιμασία, η καθολικότητα της προλεταριακής ήττας.

Μπορούμε τώρα να χαμογελάσουμε με το ερώτημα “ήταν ο Μεταξάς φασίστας”, μπορούμε να καγχάσουμε με το ζήτημα “ποιος είπε το ΟΧΙ, ο λαός ή ο Μεταξάς”.

Γιατί είναι ετούτη εδώ η λαμπρότερη ως τα τότε στιγμή του ελληνικού φασισμού.

Λαμπρότερη, μέχρι κι αυτή να θαμπώσει ντροπαλά μπροστά στην εκτυφλωτική λάμψη των όσων ακολούθησαν.

Σημειώσεις

1. Παράτιθεται στο Φαίδων Βρανάς (επ.), *Ιωάννης Μεταξάς, Το Προσωπικό του Ημερολόγιο, Τόμος Δ', Γκοβόστης, Α'* έκδοση 1960. Την ώρα που διαβάζετε αυτές τις γραμμές, αυτό το κείμενο θα πρέπει να έχει αναρτηθεί στο διαδίκτυο.
2. Τα στοιχεία που περιλαμβάνονται σε αυτόν τον πίνακα προέρχονται από διασταύρωση των λεγόμενων στο Αρχηγείον Στρατού, *Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του Ελληνικού Στρατού (1923 - 1940)*, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, 1969, ανατύπωση 1983, σελ. 25 με τα όσα λέγονται στο “Πρακτικών υπ' αριθ. 122” του Ανώτατου Στρατιωτικού Συμβουλίου με ημερομηνία 14/12/1932. Ειδικά τα νούμερα της στρατιωτικής θητείας προέρχονται από υπολογισμό καθώς η ονομαστική θητεία ήταν κατά δίμηνο ή τρίμηνο μεγαλύτερη, στην πράξη όμως μειωνόταν με “υποχρεωτικές άδειες” που δίνονταν προς το τέλος της θητείας, καθώς και με άδειες για λόγους αγροτικών εργασιών. Σημειώστε επίσης ότι κατά τη διάρκεια της ίδιας δεκαετίας οι διαφορών ειδών τρόποι θητείας και αποφυγής της θητείας έγιναν πολύ περισσότεροι και πολύ πιο εύκολοι στην εφαρμογή.
3. “Πρακτικών υπ' αριθ. 122” του Ανώτατου Στρατιωτικού Συμβουλίου με ημερομηνία 14/12/1932, όπως πριν.
4. Έχουμε αναφερθεί αναλυτικότερα στους γεωπολιτικούς λογαριασμούς της ανατολικής Μεσογείου κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου στο “Ο Πόλεμος ως Έκπληξη και Άλλα Παραμύθια”, *Antifa #22*, 3/2011.
5. Για τα περίφημα “τρία έψιλον” και την προσπάθεια σύμπτυξης μετώπου φασιστικών οργανώσεων δες το “Η ανάδυση των εθνικιστικών οργανώσεων στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου”, *Antifa #16*, 4/2010, το “Ο ελληνικός φασισμός στο μεσοπόλεμο: μια απλή περίπτωση υπόθεση”, *Antifa #17*, 6/2010 και το “Δυο Μήνες του '34”, *Antifa #19*, 11/2010. Για το πραξικόπημα και το αντιπραξικόπημα του 1935 δες “Ο Δρόμος προς τη Φασιστική Δικτατορία ως Τμήμα του Δρόμου προς τον Πόλεμο”, *Antifa #24*, 6/2011.
6. Για τα του πραξικοπήματος και της ιστορίας των ετών 1935 - 36 μπορεί να δει κανείς το “Ο Δρόμος προς την Φασιστική Δικτατορία ως Τμήμα του Δρόμου προς τον Πόλεμο” *Antifa #24*, 6/2011.
7. “Γενική Περιληπτική Ανασκόπηση της Στρατηγικής Καταστάσεως της Ελλάδος εν Περιπτώσει Αγγλοϊταλικού Πολέμου”. Μαζί με τον λόγο του Μεταξά προς τους δημοσιογράφους στο antifasciprta.net > βιβλιοθήκη > Γαλανόμαυρο.
8. Η περιγραφή της προετοιμασίας του ελληνικού στρατού για τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο που ακολουθεί έχει βασιστεί στο Αρχηγείον Στρατού, *Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του Ελληνικού Στρατού (1923 - 1940)*, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, 1969, ανατύπωση 1983. Αυτό το βιβλίο είναι με τη σειρά του βασισμένο στο Αλ. Παπάγος, *Ο Ελληνικός Στρατός και η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του*.
9. “Πρακτικών υπ' αριθ. 122” του Ανώτατου Στρατιωτικού Συμβουλίου, όπως πριν.
10. Αλέξανδρος Κιτρόεφ, “Οι Έλληνες Αγρότες: από τη Δικτατορία στην Κατοχή”, στο Θάνος Βερέμης (επ), *ο Μεταξάς και η Εποχή του*, Ευρασία, 2009.
11. Από αυτά, τα 600.000.000 δόθηκαν άμεσα και τα υπόλοιπα με έμμεσους τρόπους. Η σχετική εξιστόρηση έχει το ενδιαφέρον της, αλλά θα μας έβγαζε εκτός θέματος. Αρχηγείον Στρατού, *Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή...* σελ. 55.
12. Δες πχ Σ. Λιναρδάτος, *Ο Ιωάννης Μεταξάς και οι Μεγάλες Δυνάμεις*, Προσκήνιο 1933.
13. Δες τα κείμενα “Το Χακί στο Εργαστήριο”, *Antifa #29*, 2/2012 και “Η Μηχανή της Καταστροφής”, *Antifa #30*, 4/2012.
14. Δες “ΕΟΝ: Καταναγκασμός και Ταξική Πάλη στην κατ' Εξοχήν Φασιστική Οργάνωση του Μεσοπολέμου”, *Antifa #27* και #28, 11 και 12/2011.